

Berounský, Daniel

Ukázání cesty parohatému jelenovi (Sha ru shul ston)

In: Berounský, Daniel. *Tibetské představy o zásvětí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, pp. 45-48

ISBN 978-80-210-7069-1; ISBN 978-80-210-7072-1 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/131820>

Access Date: 24. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Ukázání cesty parohatému jelenovi (*Sha ru shul ston*)

Mezi texty nalezenými ve stúpě Gathang Bumpa se objevil jeden s názvem *Ukázání cesty parohatému jelenovi* (*Sha ru shul ston*) (PA TSHAB PA SANGS DBANG 'DUS – GLANG RU NOR BU TSHE RING 2007: 179–212). Není to jediným známým rituálním textem, jehož hlavním protagonistou je jelen. Známy je text obsahující mýtus o původu rituálu „přivolání blahodárnosti“ (*g.yang gugs*), ve kterém figuruje prvotní jelen s křišťálovými rohy. Z jeho těla měly vzniknout jednotlivé rituální nástroje (RAMBLE 2013). Jsou však známé další texty jakéhosi „jeleního cyklu“ (BLONDEAU – KARMAI 1988). Důležitá role jelena může poukazovat na společnou tradici s širší oblastí Centrální Asie, jelen byl velmi často zobrazovaný Skythy i v kontextu pohřebních obřadů.

Tento text je rozdělený do dvou částí. První z nich obsahuje mýtus o jelenovi a druhá část sestává z deseti výkladů o původu (*rabs*) jednotlivých démonických bytostí *di* (*dri*) působících smrt a také výklady o dávném způsobení smrti a pohřebních rituálech. Text je však velmi nesrozumitelný a i jeho pouhé parafráze by v současné situaci mohly vést k dezinterpretaci. Jisté však je, že se výkladech o původu zmiňuje kraj Nub (*Nubs/Gnubs*) v dnešní provincii Tsang (blízko Rinpungu).

Na tomto místě bude přeložena ukázka jen z první části tohoto textu, která zmiňuje putování prvotního jelena do kraje, který je zmíněn jako *Věčný kraj nebytí a neexistence smrti* (*G.yung drung 'chi myed myed gyi yul/ G.yung drung ma 'chi myed gyi yul*). Pravděpodobně se jedná o jelena, který byl použitý jako „nositel duše“ (*thugs rten*) zemřelého. V tomto textu se však zdá být (v rozporu s tvrzením Bellezzy) z vděčnosti jelen dovedený do nebeského jeleního kraje předků.

Tento rituál je v textu zmíněn jako vycházející z tradice rodu Mu (*Rmu*). Úvodní pasáž se dotýká démonů *di* (*dri*) působících předčasnou smrt. Jsou zmíněni jednotliví démoni *di* vycházející z nebe, země, meziprostoru, kamení, atp. V poměrně nejasném textu je jelen představený jako pán a ochránce lidí a daná pasáž končí konstatováním, že jelen a démoni *di* byli od sebe odděleni.

V jednom z předcházejících výkladů (*rabs*) z cyklu o pošpinění nel (*rnel*) se hovořilo o jelením paroží jako o sídle démonů *di*. Role jelena tak může být viděna analogicky působení jedovatých látek, které mohou být použité zároveň i jako léky. Jelen coby sídlo démonů *di* od nich dokáže zároveň ochránit. Není jasné do jaké míry obě vyprávění spolu souvisejí. Ale pokud ano, jelen byl „záračným projevem“ démona *di*. Mohlo jít tedy v případě „oddělní od démonů *di*“ o rituál, který promění jelena v pomocníka lidí a důležitou roli může hrát právě jeho blízkost a „znalost“ démonů *di*.

V další části následuje řeč zařikávající démonu *di* (*dri bon*). Hovoří se v ní o laskavosti jelena k lidem, když se jelen stal „nositelem duše“ (*thugs rten*) lidí a jejich pánem (*gon=mgon*). Naopak lidé prokázali laskavost ukázáním cesty pro jelena, který neznal cestu, a pokytili mu místo, ve kterém může přebývat. Tedy narážka na roli jelena coby průvodce jakési „duše“ (*thugs*) zemřelého. V textu však o této cestě nenalezneme mnoho detailů.

Následující pasáž je pak rozhovorem mezi jelenem a zaříkávačem, která je neneštěstí značně nejasná. Objevují se v nich postava ženicha (*mag pa*) a ženy (*lcam*), kteří jelenovi věnují výkupné oběti (*blud/glud*) (výkupné se v předchozích příbězích dávalo démonům a bylo prvním krokem rituálu). Ale jelen nakonec následuje zaříkávače. Ten ho má dovést do nebeského domova jelenů, země nazvané Věčný (dosl. svastikový) kraj nebytí a beze smrti. Zdá se mi pravděpodobné, že jde o krok rituálu, ve kterém se daný jelen usmíří a zbaví démonů náhlé smrti.

Cesta jelena je předmětem i níže přeloženého úryvku. Bellezza ve svém překladu překládá větu ze závěru této pasáže ve smyslu, že rodiče jelena ho z této říše vyšlou zpět do kraje lidí a démonů *di*. Z toho podle něj plyne, že jelen má přivádět duši zemřelých lidí do tohoto kraje. Nicméně jeho překlad je s velkou pravděpodobností chybný, zde je daná věta přeložená jako *co se týče jeho procházení zemí lidí a putování zemí démonů di, mladší bratr jelen za ně splatil dluh (sha ba 'i gcung po mi yul bcag bcag pa' dri yul drim drim pa' ni gta' blan/)*. Výraz „dluh“ může působit zvláštně, avšak v tibetské tradici tak poměrně zřetelně může narážet na zvyk zaplacení dluhu svým rodičům a příbuzným za jejich péči. Tento překlad je daleko pravděpodobnější, po této větě následuje totiž výčet darů jelena pro své příbuzné. Naopak Bellezzův překlad zní v kontextu daného příběhu značně nelogicky.

Zdá se spíše, že jelen je doveden zaříkávačem (*dri bon*) do svého nebeského domova, ze kterého mají jeleni pocházet. Detaily o jeho zlatém a tyrkysovém rohu se mohou sice vztahovat ke zmínce z textu nalezeného v Dunhuangu, který hovoří o ozdobení rohů berana zlatem a stříbrem. V tomto textu tak namísto obětovaného berana textu z Dunhuangu sehrává podobnou roli jelen (záměna ovce a jelena se objevuje v takovýchto textech častěji, viz RAMBLE 2013). Ale tyto ozdoby ho mají zbavit strachu z démonů, kteří měli v mytickém počátečním věku jelena zabít. V logice ostatních textů tak mohli způsobit jeho náhlou smrt a také vyvstání démonů náhle smrti v jeho těle (proto ono předchozí „oddělení“ démonů). To může znamenat i rituální zabítí jelena:¹⁰¹

101 Tib. text: de nas sha ba' gshags bar gsol/ sha ba' khyod 'di las phar gshags na'// la' yI ming ba' nI mchong la' sgo mo bgyi// sgas gyI ming ba' ni// gzi sgas nyer bus bgyi// sha 'a khyod der gshags zhig// der ran gzhin chab ldan yang// rgung gsum de na dgyes// rgung gsum tshun chad du bzhugs zhIng snying mi dgyes// pha dang ma yI yl ma lags// de las phar gshags na'// gser gyi sgo mo la'// g.yu yI skas btsugs pha' der gshags shIg// nan go nga ma dang char 'dra// zla gsum de na' dgyes// de las 'phar gshags na'// gzangs gyI sgo mo la'// khar ba' 'i sgas skas btsugs pas// sha ba' der gshags zhig// lo gsum de na' de dgyes// de las 'phar gshags na'// lcags gyI sgo mo la'// zho nyen skas btsugs bas// sha ba' de ru gshags zhig// lo lnga na' dgyes// sha ba' de las yar gshags na'// dung gyi sko mo la'// gser gyI skas btsugs ba'// sha ba' der gshags shIg// lo bdun de na' dgyes// de las yar gshags na'// byur ru 'i sgo mo la'// sen men sgas btsugs ba'// sha ba' de ru gshags shIg// de der ran ran gshIn chab ldan yang// lo brgyad de na' dgyes// dgyes kyang yab dang yum gyi yul ma' lags// sha ba' de las phar gshags na'// nam kra' 'i sgo mo la'// yid kyi skas btsugs bas// der byon na'// jigs pa gsum dang der phrad do'// bdud gyI r ngon ba' dang gre sbar 'grol pa' dang der phrad do'// jigs pa gsum po de yang// dri bon gyIs gser mngon dang g.yu mngon gyis gsol lo'// sha ba' 'jigs ba' gsum dang dbye ste bdang ngo'// de las phar gshags na'// sha yul gangs dkar dgyes ste mngon// chab myig gda' gjam dgyes de mngon// de nas g.yung drung ma chi myed gyi yul du byon no'// phu ru yar ltas na'// sha rtsi ldem se ldem// mda' sum mar bilas na'// gser gyI ne' gsing la'// sha chab lu ma' 'bab// de nas sha ba' yar gshags na'// rwa g.yas g.yon la'// rin po cen kyi ba' dan phar de'// rwa gser dang g.yu ru 'grag pa' yar gshags shIg// gcen po yas se gshegs na'// spu thog clr yang ston pa' la'// spu thog me bas gsal// skad gca' dang gling bas ston pa' yas gshags na'// yum yas gshags pa nI// rdzu 'phrul rIn po ces brgyan pa'// yas gshags// sha ba' 'i gcung po mi yul bcag bcag pa'// dri yul drim drim pa' ni gta' blan// sha pas kyang mI yul gyi rangs su rtsi na' cho rgu dang// chu' i rbu ba dang// yum la rangs su phul// de nas yab dang yum kyis// sha ba' la mIng bdags pa'// g.yung drung gyi sha pa' ku los su bdags so'// yul dang sa' bskos pa'// sha yul gangs po gangs dkar// g.yung drung mchI med med yul du sgos so'// de phyi slan chad du sha ba' khyod la kyi mi btang ngo// sha ba khyod la mda' mI 'phan no'// nyam phar rdzis mI bskyod do'// gzha' gdan yun du gshags shIg// ni dril nI dril// dril la phud// se do da do'// sha ru shul ston dang sngags dang chas ste bzang// rdzogs so//

Poté [zařikávač] vyzval jelena, aby se vydal na cestu: „Jelene, když se vydáš v onu stranu, bude tam průsmyk zvaný Brána achátového průsmyku a žebřík zvaný Onyxový žebřík se žlábkou (?). Vydej se tam jelene. Tam je to vhodné a je tam voda,¹⁰² tak se tam po tři noci raduj. Po pobytu během tří nocí se tvé srdce nebude radovat, není to země tvých rodičů.

Když se odtamtud vydáš dále, dojde k zlaté bráně s přistaveným tyrkysovým žebříkem.¹⁰³ Raduj se tam po tři měsíce.

Když se odtamtud vydáš dále, dojdeš k měděné bráně s přistaveným žebříkem ze slitiny mědi a zinku (khar). Běž tam, jelene a raduj se tam po tři roky.

Vydáš se dále a dojdeš k železné bráně s přistaveným oloveným¹⁰⁴ žebříkem. Vydej se tam, jelene, a těš se tam po pět let.

Vydej se výše a u lasturové brány bude přistavený zlatý žebřík. Běž tam, jelene, a raduj se tam po dobu sedmi let.

Když se odtamtud vydáš výše, bude tam u korálové brány přistavený žebřík ze sen men (?). Běž tam, jelene. Tam je to příhodné a je tam voda.¹⁰⁵ Raduj se tam po osm let. Budeš se tam radovat, ale není to kraj tvých rodičů.

Jelene, když se odtamtud vydáš dále, bude tam brána nebe¹⁰⁶ a přistavený žebřík myslí. Když tam dorazíš, setkáš se tam se třemi strachy. Setkáš se tam s lovci démonů dü [lovci démonů cän] a bytostí Debar Dolba.¹⁰⁷ Tři strachů [tě zbaví] zařikávač démonů di předložením uspokojujícího¹⁰⁸ zlata a tyrkysu. Jelene, tři strachy budou oddělny a ty jich budeš zbavený.

Když odtamtud půjdeš dále, ukáže se ti líbezná Země jelenů bílého sněhu. Ukáže se ti okouzující a líbezný pramen vody. Poté dorazíš do Věčné země nebytí a beze smrti. Když pohlédneš k vrchu údolí, budou tam byliny jelenů – dem se dem! Když pohlédneš dolů tam, kde se sbíhá údolí, do zlatavých luk tam bude proudit pramenitá voda jelenů.

Jelene, poté se vydáš nahoru. Běž nahoru ty vznešený s prapory třepetajícími se na tvém pravém i levém paroží; na zlatém a tyrkysovém paroží!

Když přišel nahoru ke staršímu bratru, konečky chlupů¹⁰⁹ [jeho srsti] byly jasnější než oheň. Vydali se za hovoru a vyprávění výše.

102 Viz pozn. 39.

103 Text obsahuje větu *nan go nga ma dang char 'dra*, která se zdá být poznámkou, že se budou věty opakovat.

104 Tib. *zho nyen* = zha nye, olovo.

105 Význam této věty je velmi nejistý. Bellezza překládá jako „je to tam velmi příhodné, neboť je tam voda mrtvých“. Věta *de de ran ran gshin chab ldan yang* je však evidentně stejného významu jako věta uvedená výše v textu: *der ran gzhin chab ldan yang*, kterou Bellezza překládá „je to tam příhodné, neboť je tam voda“. Text vskutku může hovořit o vodě (*chab*), ovšem ten samý výraz ve staré tibetštině znamená i jakýsi druh „moci“. Výraz *gshin/gzhin* může znamenat „zesnulý“, ale také „náležitý“ (v dnešní tibetštině *bzhin*).

106 Bellezza nepřekládá, ale podivně zapsaný výraz *nam kra* (= *nam kal / nam khal / nam mkha*) s největší pravděpodobností znamená nebe.

107 Bellezza tomu evidentně neporozuměl, tato bytost *Gre sbar 'grol ba* je zmíněná v úvodu textu (2. str., ř. 4) jako *Gle sbar drol pa* a hovoří se o ní v kontextu s lovci-demony *dü* (*bdud kyi rñgon pa*) a „lovci démonů cän“ (*btsan kyi / khyil ra ba, khyi ra ba* dnes v Amdu označuje lovce štvoucího zvěř za pomoci psů). Jsou uvedeni jako ti, kdo poprvé zabili jelena. Tyto tři strachy jim pravděpodobně odpovídají, text vnechává onoho démona cän. Zápisy jména oné bytosti se značně liší, přestože jde evidentně o tu samou bytost. O významu jména lze tak jen spekulovat. Např. *Glo ba drol pa* by mohlo znamenat „Ten, kdo trhá plíce“, případně *Gles bor 'grol ba* by mohlo znamenat „Ten, kdo vypouští neštěstí/smrt“ (pro *gles bor* v tomto významu viz BŤSAN LHA 1997: 100).

108 Tib. *gser mngon g.yu sngon* = *gser brngon g.yu brngon*.

109 Tib. *spu thog*, je možné, že jde o chybný zápis *spu mdog*, „barva srsti“.

Když došli nahoru k matce, byla ozdobená zázračnými drahými kameny. Co se týče jeho procházení zemí lidí a putování zemí démonů *di*, mladší bratr jelen za ně splatil dluh.¹¹⁰ Pro potěšení tak předložil matce mnoho bylin z kraje lidí a sépiové kosti (?).¹¹¹ Otcí předložil pro potěšení kožešinu rysa a divokého psa.¹¹² Staršímu bratru předložil pro potěšení obětinu *gjangbu*¹¹³ a zlatý prach.

Poté rodiče dali jelenovi jméno; dali mu jméno Věčný jelen *Kulo*. Povolán byl do země a kraje jménem Sněžný jelení kraj bílého sněhu, povolán byl do Věčné země neumírání a neexistence.

A tak tě jelene nadále nebudou honit psi!¹¹⁴ Nebudou na tebe jelene střílet šípy! Nebudeš už zmítaný ohrožením a zoufalstvím!¹¹⁵ Přeji navždy na podušku duhy!

Nidil nidil! Dil *maphu*! Sedo *dado*!

Skončil dobrý [výklad o] Ukázání cesty parohatému jelenovi doplněný zařikáním (mantrou).

110 Tib. *gta' blan*. Výraz *gta'* označuje náhradu za něco, zástavu, atp.

111 Bellezza překládá podivný výraz *chu rba* (= *chu rbu*) „vodu s vlnami“ (water with waves), což nedává mnoho smyslu. V lékařských textech se objevuje výraz *rgya mtsho'i lbu ba*, tj. „vlny moře“. Označuje sépiovou kost, kterou vyplavuje moře. Má na svém povrchu rýhy, které vyvolávají představu vln vody. Odtud tedy její název. Nemusí to být snad přímo sépiová kost, ale cosi podobného charakteru.

112 Tib. *tsha' thul* (= *mtsha' thul*), viz BŤSAN LHA 1997.

113 Tib. *rgyang bu*, obětiny do čtyř světových stran při obřadech rituálních sítí (*mdos*).

114 Věta *phyi slan chad du sha pa' khyod la kyi mi btang ngo* obsahuje výraz *kyi*, nicméně na předchozím foliantu je přeškrtnutý začátek věty *de phyi slan chad du sha ba khyi mi...*, která prozrazuje, že má správně obsahovat slovo pes (*khyi* namísto *kyi*).

115 Zde je překlad jen přibližný, *nyam phag* čtu jako *nyam thag*. Případá ovšem v úvahu i *nyam phog*.

